

»Petar je progovorio po Leonu« (II)

Recepcija Dogmatske poslanice Flavijanu Leona Velikoga na zasjedanjima Kalcedonskoga koncila (IV. – V. sjednica, 17. i 22. listopada 451.)

MIRKO MIŠKOVIĆ* – ANDREA FILIĆ**

• <https://doi.org/10.31823/d.31.2.1> •

UDK: 27-232-732.2 Leo, papa I. • Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 11. veljače 2021. • Prihvaćeno: 7. srpnja 2023.

Sažetak: Poslanicu Flavijanu napisao je Leon Veliki 449. g. kao kristološki pravorijek protiv Eutihova monofizitskoga nauka. U ovom se članku, napisanu u dvama dijelovima, prikazuje i analizira recepcija Leonove poslanice na prvih pet kalcedonskih sjednica. O svakoj se sjednici prvo donose opće informacije, a potom se istražuje zapisnik s iste. Ovdje su obrađene četvrta i peta sjednica. Pokazano je da su na četvrtoj sjednici oci svečano izrazili svoje pristajanje uz Leonovu poslanicu te da je ona za njih bila jedan od temeljnih dokumenata pravovjerne kristologije. Na petoj sjednici, tijekom rasprava o Kalcedonskoj dogmatskoj definiciji, Leonova je poslanica imala važnu ulogu u konačnoj formulaciji kristološkoga diofizitizma. U Prilogu je donesen prvi cjeloviti prijevod Dogmatske poslanice Flavijanu na hrvatski jezik.

Glavne riječi: Leon Veliki, Eutih, Kalcedonski koncil (451.), kristologija, diofizitizam, monofizitizam.

Uvod

U članku naslovljenu *Petar je progovorio po Leonu (II)*¹ nastavljamo istraživati recepciju *Dogmatske poslanice Flavija-*

* Mirko Mišković, mag. theol., Samostan sv. Josipa Radnika – Belišće, Kardinala Stepinca 4, 31 551 Belišće, Hrvatska, fra. mirko93@gmail.com

** Izv. prof. dr. sc. Andrea Filić, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Vlaška 38, p. p. 5, 10 001 Zagreb, Hrvatska, andrea.filic@kbf.unizg.hr

¹ Ovaj je članak, čiji drugi dio sada objavljujemo, prerađeno treće poglavlje diplomskoga rada »Petar je progovorio po Leonu. Recepcija Dogmatske poslanice Flavijanu Leona Velikoga kod otaca Kalcedonskoga koncila (I. – V. sjednica)« koji je obranjen na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu dana 19. veljače 2019. godine. Diplomski rad nastao je kao plod zanimanja za rad našega znamenitoga patrologa Tomislava Janka Šagi-Bunića iz područja kristologije grčkih otaca.

nu Leona Velikoga na zasjedanjima Kalcedonskoga koncila. Dosad smo, u prvome dijelu članka, uvidjeli da su se koncilski oci na prvoj (8. listopada 451.) i drugoj sjednici (13. listopada 451.) bavili poslanicom u kontekstu disciplinskih pitanja koja je trebalo razriješiti vezano za činjenicu da Dioskor Aleksandrijski nije dopustio njezino čitanje na *Efeškom latrociniju* 449. g., unatoč višekratnim zahtjevima rimskih delegata da se to učini. Također smo saznali da je na trećoj kalcedonskoj sjednici (10. listopada 451.) bilo riječi o teološkom značenju Papine poslanice.

Put zacrtan na trećoj sjednici nastavit će se i na četvrtoj (17. listopada 451.) i petoj sjednici (22. listopada 451.). U prvom se poglavlju bavimo četvrtom sjednicom, na kojoj su oci svečano pristali uz učenje *Dogmatske poslanice Flavijanu* kao ono koje je u skladu s vjeroispovijestima iz Niceje (325. g.) i Carigrada (381. g.) te s tumačenjem Ćirila Aleksandrijskoga na Efeškom koncilu (431.). Osobito je značajna peta sjednica, koju obrađujemo u drugom poglavlju. Na njoj će autoritet pape Leona Velikoga, ali i sama njegova poslanica, odigrati presudnu ulogu u definiranju konačne inačice kalcedonske diofizitske formule. U obama poglavljima rabimo istu shemu kao u prvome dijelu članka: o svakoj sjednici prvo iznosimo povijesne podatke te potom, kritičko-analitičkom metodom, razrađujemo ona mjesta iz zapisnika Kalcedonskoga koncila u kojima se spominje *Dogmatska poslanica Flavijanu*. Zapisnicima se služimo prema kritičkom Schwartzovu izdanju *Acta conciliorum oecumenicorum*, u vlastitu prijevodu grčkoga teksta.

Budući da se u ovom članku bavimo ponajprije pitanjem recepcije *Dogmatske poslanice Flavijanu* na Kalcedonskom koncilu, u njezin ćemo teološki sadržaj ući samo onoliko koliko je potrebno za razumijevanje naše teme. Ipak, radi poticanja budućih bavljenja njezinim dogmatskim sadržajem, u Prilogu na kraju rada donosimo prvi cjelovit prijevod toga teksta na hrvatski jezik.

4. Četvrta sjednica Kalcedonskoga koncila

4.1. OPĆENITO O ČETVRTOJ SJEDNICI

U prvom smo dijelu članka vidjeli da u vezi s drugom i trećom sjednicom postoje stanovite poteškoće vezane za njihovu numeraciju. Za razliku od njih, četvrta sjednica po sebi nije sporna u toj točki. Zapisnik te sjednice nalazi se, kako stoji u kritičkom izdanju,² u drugoj knjizi Koncila u Kalcedonu.³ Održana je 17. listopada 451. godine u bazilici sv. Eufemije.⁴

² Zapisnik četvrte sjednice nalazi se u: E. SCHWARTZ (ur.), *Acta conciliorum oecumenicorum*, Berolinus – Lipsia, 1925. – 1933., II/I, 2, 84. [280.]–121. [317.] (dalje: ACO) te u: J. D. MANSI (ur.), *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, Venetia, 1758. – 1798., VII, 1–98 (= MANSI).

³ Usp. ACO, II/I, 2, 84. [280.], t. 1.

⁴ Usp. isto.

Nakon datacije i ubikacije u zapisniku slijede imena članova vijeća i popis koncilskih otaca. Zapisnik donosi imena 305 otaca koji su prisustvovali slavju četvrte sjednice Kalcedonskoga koncila.⁵ Na prvome mjestu, kao i inače u zapisnicima kalcedonskih sjednica, navedena su imena članova rimske delegacije, a potom imena carigradskoga i antiohijskoga patrijarha.⁶

S obzirom na sam tijek rasprave i sadržaj materije o kojoj se raspravljalo, mogli bismo predložiti podjelu sjednice na dvije velike cjeline. Prva cjelina, odnosno rasprava o pitanjima doktrinarne naravi, obuhvaćala bi onaj dio sjednice tijekom kojega se vodila rasprava o slaganju *Dogmatske poslanice Flavijanu* s drugim, svima neospornim, dokumentima ispravne vjere.⁷ Druga cjelina, odnosno rasprava o pitanjima disciplinske naravi, obuhvaćala bi dio sjednice na kojem se rješavalo pitanje petorice biskupa Dioskorovih suradnika na *Efeškom latrociniju*, pitanje egipatskih biskupa i pitanje pojedinih prezbitera i monaha.⁸ Doduše, po samom sadržaju, strogo gledano, nije moguće u potpunosti razdvojiti ta dva dijela jer se npr. pitanja disciplinske naravi ovdje poprilično isprepliću s prethodnom problematikom.

4.2. DOGMATSKA POSLANICA FLAVIJANU NA ČETVRTOJ SJEDNICI

Raspravu četvrte sjednice vijeće je otvorilo zahtjevom da se pročitaju dijelovi zapisnika s prethodnih sjednica.⁹ Najprije je jedan od tajnika, Konstantin, pročitao dio zapisnika s prve sjednice koji se odnosi na kažnjavanje aleksandrijskoga patrijarha Dioskora i njegovih suradnika na *Efeškom latrociniju*, odnosno jeruzalemskoga patrijarha Juvenala, biskupa Cezareje Kapadocijske Talazija, biskupa Ancire Euzebija, biskupa Berita Eustahija i biskupa Seleuceje Izaurijske Bazilija.¹⁰ Potom je isti tajnik pročitao dio zapisnika s prve sjednice koji sadrži zahtjev upućen svakomu pojedinomu biskupu da se tijekom narednih dana pojedinačno izjasni o svojoj vjeri.¹¹ Nakon toga je jedan drugi tajnik, Beronicijan, pročitao tri kratka ulomka iz zapisnika s treće sjednice Koncila koji su se odnosili (1) na sastanak kod patrijarha Anatolija u vezi s razrješavanjem dogmatskih pitanja,¹² (2) na prijedlog vijeća da Anatolije sebi izabere biskupe za razjašnjavanje spornih pitanja¹³ i (3) na odluku vijeća da

⁵ Usp. ACO, II/I, 2, 85. [281.]–92. [288.], t. 1.

⁶ Usp. ACO, II/I, 2, 85. [281.], t. 1.

⁷ Ta bi cjelina obuhvaćala: ACO, II/I, 2, 92. [288.]–109. [305.], t. 2–11.

⁸ Ta bi cjelina obuhvaćala: ACO, II/I, 2, 109. [305.]–121. [317.], t. 12–116.

⁹ Usp. ACO, II/I, 2, 92. [288.]–93. [289.], t. 2–5.

¹⁰ Usp. ACO, II/I, 1, 195., t. 1068.

¹¹ Usp. ACO, II/I, 1, 195–196., t. 1072.

¹² Usp. ACO, II/I, 2, 83. [279.], t. 31.

¹³ Usp. ACO, II/I, 2, 83. [279.], t. 33.

se ono što je bilo dogovoreno provede u djelo.¹⁴ Ukratko rečeno, vijeće je jasno dalo do znanja kako Koncil mora raspraviti o dvama pitanjima: 1) pitanju definiranja ispravne kristologije, 2) pitanju kažnjenih biskupa. Rasprava četvrte sjednice upravo će se i vrtjeti oko te problematike, iako će se ovdje razriješiti samo pitanje smijenjenih biskupa, dok će se dogmatska rasprava nastaviti i dalje.

Nakon tih uvodnih naznaka koje je ocima pred oči stavilo vijeće, nastupila je rimska delegacija i otvorila raspravu o dogmatskim pitanjima, odnosno o kristologiji. Rimski su delegati zapravo ponovili stav koji su biskupi već izrekli na trećoj sjednici. Oni naime izriču kako taj Koncil u dogmatskim pitanjima prihvaća tri stvari:

- 1) vjeroispovijest otaca u Niceji 325. g. i u Carigradu 381. g.
- 2) tumačenje Ćirila Aleksandrijskoga na Efeškom koncilu 431. g.
- 3) tumačenje koje je iznio papa Leon Veliki u svojoj *Dogmatskoj poslanici Flavijanu*.

Rimska delegacija izriče kako se tomu ne može ništa ni dodavati ni oduzimati.¹⁵ Iz stava rimskih delegata tako proizlazi kako je Papina poslanica, što se njih tiče, konačni pravorijek o kristološkim pitanjima, te da nikakva druga definicija ili tumačenje nisu potrebni.

Na tu su izjavu rimske delegacije uslijedile aklamacije koncilskih otaca,¹⁶ a potom je vijeće zatražilo da se svaki pojedini biskup izjasni, i to imajući pred očima evanđelje (ono je naime položeno u sredinu dvorane na početku sjednice¹⁷), slaže li se *Dogmatska poslanica Flavijanu* s učenjem otaca iz Niceje i iz Carigrada.¹⁸ To je doista važan trenutak u razvoju dogmatske rasprave na Kalcedonskom koncilu jer se sada svaki od otaca – koji su ustrajno izbjegavali dati svoju vjeroispovijest – morao očitovati prihvaća li učenje koje je iznio Leon Veliki ili ne prihvaća. Prema zapisniku sjednice, pojedinačno se izjasnilo 158 otaca koji su svi potvrdili kako se Leonovo učenje slaže s nicejsko-carigradskom vjeroispovijesti.¹⁹ U detaljniju analizu izjava biskupa ovdje ne ćemo ulaziti. Uglavnom su svi izjavili kako se poslanica slaže s navedenom vjeroispoviješću, mnogi su dodali i kako se slaže s Ćirilovim tumačenjem na Efeškom koncilu te kako su ju potpisali.²⁰ Poslije tih pojedinačnih ispovijesti

¹⁴ Usp. ACO, II/I, 2, 84. [280.], t. 45.

¹⁵ Usp. ACO, II/I, 2, 93. [289.], t. 6.

¹⁶ Usp. ACO, II/I, 2, 93. [289.], t. 7.

¹⁷ Usp. ACO, II/I, 2, 92. [288.], t. 1.

¹⁸ Usp. ACO, II/I, 2, 93. [289.]–94. [290.], t. 8.

¹⁹ Izjave koncilskih otaca nalaze se u: ACO, II/I, 2, 94. [290.]–109. [305.], t. 9.

²⁰ Ilustracije radi, navodimo izjavu carigradskoga patrijarha Anatolija koji se prvi izjasnio: »Slaže se pismo preblaženoga i bogoljubnoga nadbiskupa Leona s vjeroispoviješću 318 naših svetih otaca u

koncilskih otaca vijeće je upitalo sve ostale oce, koji se nisu još bili zasebno izjasnili, slažu li se, na što su svi potvrdili kako se slažu.²¹ Na temelju svega iznesenoga možemo reći kako su oci Kalcedonskoga koncila na četvrtoj sjednici svečano prihvatili učenje *Dogmatske poslanice Flavijanu* kao ono koje je u skladu s vjerom Crkve i koje treba biti rješenje za kristološka pitanja koja su se postavljala u grčkoj Crkvi onoga vremena.

Potom je započela rasprava o disciplinskim pitanjima. Zapravo, sami su biskupi, nakon što su se skupno očitovali kako se *Dogmatska poslanica Flavijanu* slaže s vjerom Crkve, zatražili da se petoricu biskupa, koji su zajedno s Dioskorom bili kažnjeni, rehabilitira i dopusti im se povratak na sinodu, upravo zato što su potpisali Leonovu poslanicu, te su kao takvi pravovjerni.²² Nakon što je car odobrio molbu Koncila, petorica biskupa (Juvenal, Talazije, Euzebije, Eustatije i Bazilije) ušli su na Koncil, uz radosne povike koncilskih otaca.²³

Posebno je bio zanimljiv slučaj trinaestorice egipatskih biskupa: Hijeraka, Sabinija, Apolonija, Pasmaja, Januarija, Eulogija, Ivana, Izaka, Herona, Stjepana, dvojice Teofila i Izidora. Oni su naime caru izložili svoju vjeru, a car je odluku o njima prepustio Koncilu.²⁴ Prema odluci vijeća njihova je izjava pročitana koncilskim ocima.²⁵ U izjavi egipatskih biskupa treba obratiti pozornost na dvije stvari: 1) govoreći o onome na čemu temelje svoju vjeru, nigdje ne spominju *Dogmatsku poslanicu Flavijanu*; 2) navodeći imena osuđenih krivovjernih te pogriješna učenja, ne spominju Eutih niti navode njegovo učenje kao krivovjerno.²⁶ Odmah nakon čitanja njihove izjave koncilski će se oci osvrnuti na obje te stvari zahtijevajući da izričito osude

Niceji i 150 otaca u Carigradu koji su se poslije sastali i utvrdili vjeru te s onim što je u Efezu učinio sveti i sveopći koncil pod preblaženim i presvetim Ćirilom, kada je osudio bezbožnoga Nestorija. Stoga sam se složio i rado potpisao«, ACO, II/I, 2, 94. [290.], t. 9.

²¹ Usp. ACO, II/I, 2, 109. [305.], t. 10–11.

²² Usp. ACO, II/I, 2, 109. [305.], t. 11.

²³ Usp. ACO, II/I, 2, 109. [305.]–110. [306.], t. 14–18.

²⁴ Usp. ACO, II/I, 2, 110. [306.], t. 19–23.

²⁵ Usp. ACO, II/I, 2, 110. [306.], t. 24.

²⁶ Izjava o vjeri glasi ovako: »Mi, čuvajući pravu vjeru koja nam je predana od svetih i Duhom nadahnutih naših otaca, i evanđelista svetoga Marka, i slavnoga biskupa i mučenika Petra, i svetih naših otaca Atanazija, Teofila, i – među svetima – Ćirila, te kao učenici njihova vjeroispovijedanja ispovijedamo tu vjeru i mislimo u skladu s njom, kao što je iznio i u Niceji blaženi Atanazije i – među svetima – Ćiril. Osuđujemo svako krivovjerno, i ono Arijevo, i Eunomijevo, i Manijevo, i Nestorijevo, i onih koji govore da je tijelo našega Gospodina iz nebesa i da nije iz svete Bogorodice i Djevice Marije, istobitno sa svim našim, osim u grijehu i da k tomu mislimo i učimo kako je svako krivovjerje izvan Katoličke Crkve«, ACO, II/I, 2, 110. [306.], t. 25.

Eutihovo krivovjerje i da pristanu uz *Dogmatsku poslanicu Flavijanu*.²⁷ Cijela će se rasprava s egipatskim biskupima dalje vrtjeti oko toga.²⁸ Uime svoje subraće Koncilu se tada obratio egipatski biskup Hijerakije. Izrekao je anatemu svima koji bi mislili drukčije od onoga što su oni izjavili o vjeri. U anatemi se spominje Eutih, ali on nije anatematiziran izravno, nego samo hipotetski, tj. *ako* misli drukčije od onoga što je sadržano u njihovoj izjavi o vjeri (nije dakle rečeno da on misli drukčije!).²⁹ Što se pak tiče pristanka uz *Dogmatsku poslanicu Flavijanu*, rekao je kako oni uz nju ne mogu pristati bez suglasnosti aleksandrijskoga patrijarha, jer bi takav potez bio protivan odluci Nicejskoga koncila.³⁰ Unatoč žestokim govorima pojedinih otaca koji su uporno zahtijevali da egipatski biskupi osude Eutiha i potpišu Leonovu poslanicu, Egipćani nisu htjeli pristati na takve zahtjeve bez suglasnosti svojega patrijarha.³¹ Vijeće im je na koncu odredilo kako moraju do izbora novoga patrijarha, u sadašnjem statusu, ostati u Carigradu i onda donijeti odluku.³²

Na četvrtoj sjednici Kalcedonskoga koncila koncilski su oci svečano, pojedinačnim izjavama i skupnom izjavom, potvrdili kako se *Dogmatska poslanica Flavijanu* slaže s vjeroispovijestima iz Niceje i Carigrada te s Efeškim koncilom. Na takav su način poslanici, gledajući ju u cjelini, dali iznimno teološko značenje. Dapače, možemo reći kako je ona postala *mjerodavnim dokumentom* za rješavanje kristološke problematike te da oci i dalje nisu smatrali da je potrebno bilo što drugo mimo nje. O pojedinostima nauka koji je u njoj sadržan ni na toj sjednici nije bilo rasprave. Njezino prihvaćanje promatrano je kao uvjet pravovjerja i pripadnosti Crkvi, kako bjelodano pokazuju slučajevi petorice biskupa Dioskorovih suradnika na *Efeškom latrociniju* te trinaestorice egipatskih biskupa.

5. Peta sjednica Kalcedonskoga koncila

5.1. OPĆENITO O PETOJ SJEDNICI

Peta sjednica³³ Kalcedonskoga koncila bila je, bez sumnje, najvažnije zasjedanje: koncilski su oci prihvatili ono što će kasnije biti poznato pod nazivom *Kalcedonska dogmatska definicija*, koja će odrediti ispravno kristološko promišljanje svih velikih

²⁷ Usp. ACO, II/I, 2, 111. [307.], t. 26.

²⁸ To izričito zahtijevaju cizički biskup Diogen, rimska delegacija, ariaratijski biskup Akacije i sebastopolski biskup Kekropije, usp. ACO, II/I, 2, 111. [307.], t. 27–30.

²⁹ Usp. ACO, II/I, 2, 111. [307.], t. 31.

³⁰ Usp. *isto*.

³¹ Usp. ACO, II/I, 2, 112. [308.]–113. [309.], t. 33–59.

³² Usp. ACO, II/I, 2, 114. [310.], t. 60.

³³ Zapisnik pete sjednice nalazi se u: ACO, II/I, 2, 121. [317.]–130. [326.] i u: MANSI, VII, 98–118.

kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica sve do danas. Put do te definicije, kako je vidljivo iz onoga što je naznačeno za prošle sjednice, nije bio nimalo lagan, nego dapače, upravo suprotno.

Peta je sjednica bila održana 22. listopada 451. godine u bazilici sv. Eufemije.³⁴ Na njoj su, prema zapisniku, bila prisutna samo tri carska predstavnika: Anatolije, Paladije i Vinkomal.³⁵ Zapisnik također donosi imena 58 koncilskih otaca i kasnije utvrđuje kako su bili prisutni i ostali, bez navođenja nekoga preciznijega podatka.³⁶ Sada se ponovno na popisu otaca, uz imena rimske delegacije te imena carigradskoga i antiohijskoga patrijarha, navodi i ime jeruzalemskoga patrijarha Juvenala, koji je rehabilitiran na prethodnoj sjednici.

5.2. DOGMATSKA POSLANICA FLAVIJANU NA PETOJ SJEDNICI

Rasprava pete sjednice započela je zahtjevom vijeća da se pokaže definicija o vjeri.³⁷ Pročitao ju je carigradski đakon Asklepijad, no ona nije unesena u zapisnik.³⁸ Do danas dakle nije poznato kako je izgledala prva inačica *Kalcedonske dogmatske definicije*. No u zapisnicima su sačuvane rasprave o njoj.

Protiv definicije je, tvrdeći kako ona nije točna, ustao germanicijski biskup Ivan. Carigradski patrijarh Anatolije tada je zatražio od otaca da se izjasne o definiciji, što su oni i učinili tvrdnjom kako pristaju uz nju te kako *nestorijance* (Ivanov biskupski grad, Germanicija, rodno je Nestorijevo mjesto!) treba izbaciti van.³⁹ Zapisnik ovdje jasno precizira da su se tako izjasnili »svi preuzvišeni biskupi, osim Rimljana i nekih istočnih biskupa«⁴⁰. Iz daljnje reakcije rimskih delegata vidljivo je kako su bili uvjereni da se definicija ne slaže s naukom iznesenim u *Dogmatskoj poslanici*

³⁴ Usp. ACO, II/I, 2, 121. [317.], t. 1.

³⁵ Usp. *isto*.

³⁶ Usp. ACO, II/I, 2, 121. [317.]–123. [319.], t. 1.

³⁷ Usp. ACO, II/I, 2, 123. [319.], t. 2. Opsežno o petoj kalcedonskoj sjednici na hrvatskom jeziku vidi u: T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Kristologija Prokla Carigradskog*, A. Barišić (ur.), Zagreb, 2009., 311–324. Za taj, prvi koncept definicije Šagi-Bunić tvrdi da je bio sastavljen kod carigradskoga patrijarha Anatolija, usp. *isto*, 314.

³⁸ Usp. ACO, II/I, 2, 123. [319.], t. 3.

³⁹ Usp. ACO, II/I, 2, 123. [319.], t. 4–8. Više o detaljima vezanima za reakcije kalcedonskih otaca na istup Ivana Germanicijskoga vidi u: T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Kristologija Prokla Carigradskog*, 315–316. Šagi-Bunić zaključuje da, premda je koncilska većina vikala da u definiciji treba napisati da je sveta Djevica Bogorodica, nije nimalo vjerojatno da su antiohijski teolozi zahtijevali da se izbacij riječ »Theotokos«. Mogućim smatra jedino da su, možda, htjeli da se toj riječi doda riječ »anthropotokos« ili neko slično određenje, usp. *isto*.

⁴⁰ ACO, II/I, 2, 123. [319.], t. 6.

Flavijanu. Oni su naime zaprijetili da će se, ako biskupi ne pristaju uz poslanicu, vratiti na zapad i ondje slaviti koncil.⁴¹

Budući da je Koncil došao do krizne točke, u kojoj se čak mogao raspasti, stvar pokušavaju spasiti carski delegati, koji ostaju pri svojem zahtjevu da se mora dati neka konačna definicija vjere te stoga predlažu novu komisiju koja bi trebala preraditi prijedlog definicije. Ta se komisija trebala sastojati od ukupno 23 člana, tako da predstavlja cjelokupnu Crkvu (jer bi bili pozvani biskupi iz različitih dijelova ondašnjega Carstva), a među njima bi, naravno, bili i rimski delegati. Prijedlog carskih delegata izazvao je negodovanje okupljenih biskupa, koji su željeli ostati pri netom pročitanoj definiciji.⁴² To je negodovanje doseglo vrhunac kada je već spomenuti germanijski biskup Ivan prišao carskim delegatima, na što su biskupi vrlo burno reagirali.⁴³

Tada su carski delegati izrekli tvrdnju koju možemo smatrati ključnom u cijeloj raspravi: Dioskor je osudio Flavijana jer je Flavijan učio da su dvije naravi; u predloženoj pak definiciji stoji da je Isus Krist »iz dviju naravi«. ⁴⁴ Nakon što je Anatolije reagirao tvrdeći kako Dioskor nije osuđen zbog doktrinarnih pitanja, nego disciplinskih (jer je izopćio papu Leona i nije se pojavio na Koncilu unatoč trostrukom pozivu)⁴⁵, delegati jasno pitaju biskupe prihvaćaju li *Dogmatsku poslanicu Flavijanu*.⁴⁶ Na njihov potvrđan odgovor,⁴⁷ carski delegati zahtijevaju da se u definiciju unese ono što je sadržano u poslanici.⁴⁸

Nakon kratkoga prekida tijekom kojega su vijesti o događajima sa sjednice prenesene caru, došao je carski odgovor s dvjema mogućnostima: 1) da se formira komisija na način na koji su predložili carski delegati, 2) da se svaki biskup preko svojih metropolita izjasni o vjeri. Ako ništa ne uspije, Koncil se prekida i nastavit će se na zapadu.⁴⁹

Okupljeni biskupi, istodobno kličući caru, traže da se ili prihvati definicija ili da se Koncil raspusti. Sebastopolski biskup Kekropije traži da odu oni koji se protive

⁴¹ Usp. ACO, II/I, 2, 123. [319.], t. 9.

⁴² Usp. ACO, II/I, 2, 123. [319.], t. 10–11.

⁴³ Tako su se čuli povici kako nestorijance i Božje protivnike treba izbaciti van, usp. ACO, II/I, 2, 123. [319.], t. 12.

⁴⁴ Usp. ACO, II/I, 2, 124. [320.], t. 13.

⁴⁵ Usp. ACO, II/I, 2, 124. [320.], t. 14.

⁴⁶ Usp. ACO, II/I, 2, 124. [320.], t. 15.

⁴⁷ Usp. ACO, II/I, 2, 124. [320.], t. 16.

⁴⁸ Usp. ACO, II/I, 2, 124. [320.], t. 17.

⁴⁹ Usp. ACO, II/I, 2, 124. [320.]–125. [321.], t. 21–22.

predloženoj formuli i ne žele ju potpisati. S njim su složni i ilirski biskupi, proglašujući one koji se protive predloženoj formuli nestorijancima.⁵⁰

Vraćajući se na svoj prethodni zahtjev, carski delegati ponovno postavljaju pitanje diofizitizma. Donosimo tekst u cijelosti:

»Mnogopoštovani i časni sudci rekoše:

‘Dioskor je govorio: ‘Prihvaćam *iz dviju naravi*, ne prihvaćam *dvije naravi*.’ Presveti pak nadbiskup Leon govori da su u Kristu dvije naravi, sjedinjene nepomiješano, nepromijenjeno i neodijeljeno u jednomu jedinorođenomu Sinu, Spasitelju našem. Koga dakle slijedite? Presvetoga Leona ili Dioskora?’

Preuzvišeni biskupi povikaše:

‘Kao Leon – tako vjerujemo. Oni koji govore suprotno jesu eutihovci. Leon je pravovjerno izložio.’

Mnogopoštovani i časni sudci rekoše:

‘Dodajte dakle u definiciju, prema sudu presvetoga oca našega Leona, da su u Kristu dvije naravi, sjedinjene nepromijenjeno, nepodijeljeno i nepomiješano.’⁵¹

Poslije te rasprave osnovana je komisija koja ulazi u oratorij bazilike sv. Eufemije i ondje unosi ispravke u diofizitsku formulu te je nakon nekoga vremena carigradski arhiđakon Aecije pročitao definiciju cijelomu Koncilu.⁵² To je znamenita *Kalcedonska dogmatska definicija* u kojoj će, namjesto diofizitske formule iz prve inačice (»iz dviju naravi«) stajati formula »u dvjema naravima«. Uz tu su definiciju svi biskupi pristali na istoj, petoj sjednici 22. listopada 451. godine.⁵³ U prisutnosti cara Marcijana i carice Pulherije bila je svečano proglašena na šestoj sjednici, 25. listopada 451. godine.⁵⁴

Evo dijela *Kalcedonske dogmatske definicije* u kojoj se nalazi nova diofizitska formula:

»... (da se) jedan te isti Krist Sin Gospodin Jedinorođeni u dvjema naravima nesmiješano, nepretvoreno, neodvojeno, neodjeljivo spoznaje,

⁵⁰ Usp. ACO, II/I, 2, 125. [312.], t. 23–25.

⁵¹ ACO, II/I, 2, 125. [321.], t. 26–28.

⁵² Usp. ACO, II/I, 2, 125. [321.]–130. [326.], t. 29–34.

⁵³ Usp. ACO, II/I, 2, 130. [326.], t. 35.

⁵⁴ Usp. ACO, II/I, 2, 141. [337.]–155. [351.].

nipošto da bi razlika naravi bila ukinuta (po i) zbog ujedinjenja, nego (tako) da se štoviše sačuvala vlastitost (osobitost) jedne i druge naravi, te da se u jedan prosopon (jednu osobu) i jednu hipostazu sletjela ... «⁵⁵

Na temelju navedenih riječi carskih delegata, koje su zapravo bile posljednje javno izjašnjavanje prije donošenja ispravaka u predloženi tekst definicije, možemo zaključiti kako je upravo Leonova *Dogmatska poslanica Flavijanu* usmjerila tijekom rasprave prema konačnoj definiciji koja će sadržavati jasan i nedvosmislen diofizitski nauk uz koji će svi pristati. Iz dotadašnjih je rasprava koncilskih otaca razvidno da su svi zastupali diofizitizam, no formula kojom su to željeli izraziti nije bila najpreciznija; točnije, nije bila dostatna za razračunavanje s monofizitizmom.

Prvotni prijedlog koji je iznijela Anatolijeva komisija sadržavao je naime formulu koja uči diofizitizam, ali iz perspektive *incarnatio in fieri*, ne precizirajući stanje nakon utjelovljenja. Formula »iz dviju naravi«, premda se može shvatiti pravovjerno, nosila je u sebi opasnost eutihovskoga i dioskorovskoga tumačenja prema kojemu je Krist »iz dviju naravi prije sjedinjenja«, a nakon utjelovljenja su dvije naravi »stopljene«. ⁵⁶ U svojoj poslanici papa Leon Veliki izričito upozorava upravo na Eutihovu zabludu da su prije utjelovljenja dvije naravi, a poslije utjelovljenja samo jedna. ⁵⁷ Iz toga proizlazi kako je prema Leonu jasno da su u Kristu dvije naravi i poslije utjelovljenja te da ih treba takvima i označiti. Leon Veliki također, govoreći o zemaljskom životu Isusa Krista (dakle *incarnatio in factum esse*), govori o »našoj naravi«, predbacujući Eutihu kako to nije prepoznao. ⁵⁸ Prema Leonu, Eutih je zapravo »podijelio Isusa« odvojivši od njega ljudsku narav. ⁵⁹ Papa pak uči da su

⁵⁵ Definicija se nalazi u: ACO, II/I, 2, 128. [324.]–130. [326.], t. 34. Mi preuzimamo Šagi-Bunićev prijevod koji je sačuvan u njegovu Osobnom arhivu. Cjelovit tekst *Kalcedonske dogmatske definicije* u njegovu prijevodu objavljen je u: A. FILIĆ, *Efeška kristološka kontroverzija prema djelima T. J. Šagi-Bunića – od raskola (431.) do sjedinjenja (433.)*, Zagreb, 2015., 439. Usp. još dva dostupna prijevoda na hrvatski jezik: prijevod M. Mandaca, u: TEODORET CIRSKI, *Izabrani spisi*, M. Mandac (ur. i prev.), Split, 2003., 154–155., i prijevod Lj. Plačka, u: H. DENZINGER, P. HÜNERMANN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, Đakovo, 2002., 301–302.

⁵⁶ Formula »iz dviju naravi« jest ćirilovskoga porijekla, točnije, ima korijen u Ćirilovoj poslanici *Laetentur coeli*: »Jedan je Gospodin Isus Krist premda nije, kažemo, nepoznata razlika naravi iz kojih je nastalo jedinstvo.« Hrvatski prijevod u: ĆIRIL ALEKSANDRIJSKI, *Utjelovljenje Jedinorođenca. Jedan Krist*, M. Mandac (ur. i prev.), Makarska, 2001., 327.; grčki tekst u: ACO, I/I, 4, 19. No Ćiril tu formulu nikada nije tumačio u smislu u kojem su to činili Eutih i Dioskor. Pa i kada je rabio formulu »jedna utjelovljena narav Boga Logosa«, kod Ćirila se ne može pronaći traga monofizitskih tumačenja. Izvrsno razlaganje Ćirilova poimanja spomenute formule kao »utjelovljenog Logosa« vidi u: T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Kristologija Prokla Carigradskog*, 253, bilj. 108.

⁵⁷ Usp. ACO, II/II, 1, 32.

⁵⁸ Usp. ACO, II/II, 1, 30.

⁵⁹ Usp. ACO, II/II, 1, 31.

u Isusu Kristu očuvane vlastitosti obiju naravi koje se sastaju u jednu osobu,⁶⁰ a Utjelovljenoga promatra kao »jednoga te istoga« u odnosu na Sina Božjega prije utjelovljenja.⁶¹ Usto njegova poslanica sadrži diofizitsku formulu koja će se nalaziti i u konačnoj inačici *Kalcedonske dogmatske definicije*: »Zbog toga dakle jedinstva osobe koje treba shvatiti u *dvjema naravima* ... «⁶²

Dublje u teologiju *Dogmatske poslanice Flavijanu*, nažalost, ne možemo ući. Ne možemo se upustiti ni u detaljnu razradu recepcije Leonove teologije u *Kalcedonskoj dogmatskoj definiciji*. To bi zahtijevalo poseban članak.

Tri je stvari, prije zaključka, ipak potrebno barem kratko naznačiti:

1) Premda je autoritet Leona Velikoga bio presudan za donošenje konačne inačice *Kalcedonske dogmatske definicije* s novom diofizitskom formulom i premda u *Dogmatskoj poslanici Flavijanu* pronalazimo tu formulu, ona u kalcedonsku definiciju nije preuzeta od njega. Danas je općeprihvaćeno mišljenje da su neposredni izvor kalcedonske formule »u *dvjema naravima*« vjeroispovijesti Bazilija Seleucijskoga iznesene na carigradskoj biskupijskoj sinodi 448. g. i na samom Kalcedonskom koncilu.⁶³

2) Pozornim čitanjem poslanice koju donosimo u privitku čitatelj će lako otkriti da se riječi koje carski delegati pripisuju papi Leonu, još k tome zahtijevajući da se

⁶⁰ Usp. ACO, II/II, 1, 29.

⁶¹ Usp. ACO, II/II, 1, 28.

⁶² ACO, II/II, 1, 29.

⁶³ Do toga je zaključka, koliko nam je dosad poznato, prvi došao Šagi-Bunić u doktorskoj disertaciji obranjenoj 26. 9. 1951. godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, usp. T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Kristologija Prokla Carigradskog*, 322–323. No kako njegov zaključak nije bio objavljen, pa ni dostupan široj javnosti, otkriće o bazilijevskom izvoru kalcedonske diofizitske formule pripisano je drugom autoru čije je djelo objavljeno dvije godine poslije: R. V. SELLERS, *The Council of Chalcedon*, London, 1953. Stoga kasnije, nakon što je Šagi-Bunić pisao o Baziliju Seleucijskom i *Kalcedonskoj dogmatskoj definiciji* u svojim studijama na latinskom jeziku (usp. Th. ŠAGI-BUNIĆ, »*Deus perfectus et homo perfectus*« a concilio Ephesino (a. 431) ad Chalcedonense (a. 451), Romae – Friburgi Brisg. – Barcinone, 1965., 188–229.; Th. ŠAGI-BUNIĆ, »*Duo perfecta*« et »*duae naturae*« in definitione dogmatica Chalcedonensi, Roma, 1964., 117–124.), u svjetskoj literaturi pronalazimo podatak da je Šagi-Bunić preuzeo, razvio i produbio Sellersovo otkriće, usp. A. de HALLEUX, La définition christologique à Chalcedoine, u: *Revue théologique de Louvain* 7(1976.)1, 17., 20., 23. Nakon Halleuxova članka (objavljena u dvama dijelovima u istoj reviji; usp. isto, u: *Revue théologique de Louvain* 7[1976.]1, 3–23.; 7[1976.]2, 155–170.) u kojem je taj, do današnjih dana jedan od najvećih autoriteta za *Kalcedonsku dogmatsku definiciju* prihvatio te i sam dodatno razradio teoriju o Bazilijevu utjecaju na nju, gotovo svi suvremeni autori slijede zaključak da formula »u *dvjema naravima*« potječe od Bazilija Seleucijskoga.

unese u definiciju ono što je on rekao, ne nalaze u *Dogmatskoj poslanici Flavijanu*. Njihove riječi više odražavaju način na koji su oni shvatili poslanicu. Formula da su »u Kristu dvije sjedinjene naravi« tipična je antiohijska formula⁶⁴ te ona zbog, kako smo vidjeli, još uvijek žestokoga antinestorijanizma nije imala šanse u borbi za mjesto u konačnoj inačici definicije.

3) Ipak, *Dogmatska poslanica Flavijanu* nije odigrala samo posrednu, premda neizmerno važnu, ulogu u stvaranju konačne inačice *Kalcedonske dogmatske definicije*, nego je u njoj zadobila i svoje konkretno mjesto. Osim što je spomenuta u manje poznatom predgovoru definicije,⁶⁵ u samu definiciju od Leona Velikog uzete sljedeće riječi (izuzev »jedne hipostaze«, koja je umetak⁶⁶): »(...) nego (tako) da se štoviše sačuvala vlastitost (osobitost) jedne i druge naravi, te da se u jedan prosopon (jednu osobu) i jednu hipostazu sletjela...«⁶⁷ One dolaze neposredno nakon gotovo doslovno preuzetih riječi iz Ćirilove poslanice *Obloquuntur quidem*: »nipošto da bi razlika naravi bila ukinuta (po i) zbog ujedinjenja«⁶⁸. Glede toga dijela *Kalcedonske dogmatske definicije*, gdje su Ćiril i Leon stavljeni jedan pored drugoga, među stručnjacima je općeprihvaćeno uvjerenje da se time htjelo iskazati potpuno suglasje između njih dvojice, i to tako da se nadasve htjelo utvrditi da je

⁶⁴ O tome kako riječi carskih delegata treba shvatiti kao njihovo sažeto izražavanje smisla Leonove poslanice usp. Th. ŠAGI-BUNIĆ, »*Duo perfecta*« et »*duae naturae*« in *definitione dogmatica Chalcedonensi*, 29., bilj. 71; 37–38., bilj. 95; 83., bilj. 190 (vezano za diofizitsku formulu); 142. (vezano za priloge). U isto, 37–38., bilj. 95 autor veli da nije nemoguće da je, zbog toga što diofizitska formula koju su delegati pripisali Leonu odiše antiohijskim stilom, antiohijski teolog Teodoret Cirski možda imao udjela u njezinu redigiranju.

⁶⁵ Usp. ACO, II/I, 2, 128. [324.]–129. [352.], t. 34. U vezi s predgovorom definicije zanimljivo je istaknuti da je Šagi-Bunić ispravio poznatoga stručnjaka P.-Th. Camelota koji je smatrao da se u predgovoru tumače riječi Koncila, a ne Leonove poslanice. O tome više u: Th. ŠAGI-BUNIĆ, »*Duo perfecta*« et »*duae naturae*« in *definitione dogmatica Chalcedonensi*, 43., osobito bilj. 110 (ovdje autor upućuje na Th. CAMELOT, *Éphèse et Chalcédoine*, Paris, 1962., 227.). Usp. i izvrstan članak u kojem pronalazimo izričitu recepciju Šagi-Bunićeva uvjerenja: M.-V. LEROY, *Le Christ de Chalcédoine*, u: *Revue Thomiste* 81(1973.)1, 75–93., ovdje: 84.

⁶⁶ O pitanju izvora »jedne hipostaze« ubačene u Leonov citat postojale su mnoge teorije, no u njih ovdje ne možemo ulaziti. O tome nadasve usp. A. de HALLEUX, *La définition christologique à Chalcédoine* (oba dijela članka).

⁶⁷ I prijevod toga retka preuzimamo od Šagi-Bunića. Pogledajmo i izvornike: U *Kalcedonskoj dogmatskoj definiciji* stoji: »... σφζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης...«, ACO, II/I, 2, 129. [325.], t. 34. U *Dogmatskoj poslanici Flavijanu* stoji: »... salva igitur proprietate utriusque naturae et in unam coeunte personam...«, ACO, II/II, 1, 27.

⁶⁸ U *Obloquuntur quidem* stoji: »... οὐχ ὡς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν...«, ACO, I/I, 1, 27., t. 3. U *Kalcedonskoj dogmatskoj definiciji*: »... οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν...«, ACO, II/I, 2, 129. [325.], t. 34.

Leonova poslanicama u skladu s onim Ćirilovim poslanica koje je već prije bila odobrila čitava Crkva.⁶⁹

Zaključak

U članku *Petar je progovorio po Leonu* (I – II) prikazali smo put recepcije *Dogmatske poslanice Flavijanu* pape Leona Velikoga na prvih pet sjednica Kalcedonskoga koncila (8. – 22. listopada 451.), počevši od rasprava o činjenici da Dioskor Aleksandrijski nije dopustio njezino čitanje u Efezu 449. g., preko razjašnjenja sumnji nekih biskupa u pravovjernost pojedinih dijelova poslanice, ali i svečanoga pristajanja koncilskih otaca uz nju, sve do ključnoga trenutka u kojemu se, pri žučnim raspravama o diofizitskoj formuli u prvom nacrtu definicije, pokazalo koliko je autoritet Leona Velikog, ali i autoritet njegove poslanice, bio presudan za sastavljanje konačnoga teksta *Kalcedonske dogmatske definicije*.

Prešavši sav taj put, možemo izvesti sljedeće zaključke:

1) *Dogmatska poslanica Flavijanu* napisana je 449. g. kao rimski pravorijek o kristološkim pitanjima koja su se pojavila na kršćanskom istoku u vezi s naučavanjem carigradskoga arhimandrita Eutiha. Ona na jasan i precizan način, inače svojstven rimskom i latinskom stilu izražavanja, iznosi kristologiju koju rimska Crkva drži pravovjernom, naglašavajući istodobno i jedinstvo osobe Isusa Krista i dvojstvo naravi koje su i nakon sjedinjenja sačuvala svoje vlastitosti.

2) *Dogmatska poslanica Flavijanu* upućena je na Efešku sinodu održanu u kolovozu 449. g., kojoj je predsjedao aleksandrijski patrijarh Dioskor, podupiratelj Eutiha, a osuđena je na carigradskoj biskupijskoj sinodi godinu dana prije. Papinska je delegacija na Efeškoj sinodi trebala poslanicu, koja osuđuje Eutihovo učenje, pročitati okupljenim ocima i tako ih upoznati s rimskim mišljenjem o toj problematici. Međutim, kako se saznaje iz zapisnika te sinode, koji je uklopljen u zapisnik prve sjednice Kalcedonskoga koncila, unatoč višestrukim zahtjevima rimske delegacije, pa i samom Dioskorovu obećanju, poslanica nije bila pročitana. Dapače, sinoda je Papu na kraju izopćila iz crkvenoga zajedništva, a rehabilitirala je Eutiha.

⁶⁹ Više o tome vidi npr. u: Th. ŠAGI-BUNIĆ, »*Duo perfecta*« et »*duae naturae*« in *definitione dogmatica Chalcedonensi*, 76.; A. de HALLEUX, *La définition christologique à Chalcedoine*, 162–166.; A. GRILLMEIER, *Le Christ dans la tradition chrétienne, I. De l'âge apostolique au concile de Chalcedoine (451)*, Paris, 2003., 1012–1014.; G. MARTZELOS, *The Cyrillian Character of the Chalcedonian Definition of Faith*, 2000. Dostupno na: https://hephaestus.nup.ac.cy/bitstream/handle/11728/7711/Cyrellian_Character_full.pdf?sequence=1&isAllowed=y (20. 5. 2020.), 14, 17.; G. MARTZELOS, *Eastern Orthodox – Oriental Orthodox Dialogue – A Historical and Theological Survey*, u: P. KALAITZIDIS – Th. FITZGERALD – C. HOVORUN I DR. (ur.), *Orthodox Handbook on Ecumenism. Resources for Theological Education*, Volos, 2014., 532.

3) Dioskorovo ponašanje prema zahtjevima rimske delegacije na *Efeškom latrociniu* bilo je jedan od uzroka za pokretanje postupka protiv njega na Kalcedonskom koncilu. Jedna od glavnih *točaka optužnice* protiv njega bilo je upravo njegovo izbjegavanje čitanja *Dogmatske poslanice Flavijanu*. To će biti navedeno i kao jedan od glavnih razloga njegove detronizacije i isključenja iz biskupskoga kolegija i crkvenoga zajedništva.

4) Oci Kalcedonskoga koncila prihvatili su *Dogmatsku poslanicu Flavijanu* kao neosporni pravovjerni kristološki nauk te je njezino potpisivanje i pristajanje uz nju bio nužan uvjet sudjelovanja na Koncilu, kako je vidljivo iz npr. postupka protiv egipatskih biskupa. Za oce je ona bila potpuno ispravno tumačenje i razlaganje vjere koju su sadržavala tada svima neosporna svjedočanstva vjere, odnosno *Nicejski simbol*, *Carigradski simbol* te dvije poslanice Ćirila Aleksandrijskoga *Obloquuntur quidem* i *Laetentur coeli*, kao i svjedočanstva pojedinih otaca. Izrazivši svoje pojedinačno slaganje s poslanicom, oci Kalcedonskoga koncila uvrstili su ju među temeljne spomenike kršćanske vjere. Zapisnici bjelodano pokazuju kako su oci smatrali da nije potrebna nikakva druga definicija vjere te da je *Dogmatska poslanica Flavijanu* sasvim dovoljna za razriješiti kristološku problematiku.

5) Nakon što se pokazalo da car ne će odustati od svojega ustrajnoga zahtjeva kalcedonskim ocima da donesu definiciju vjere te nakon što je na petoj sjednici bila pročitana prva inačica *Kalcedonske dogmatske definicije* kojom, zbog njezine diofizitske formule »iz dviju naravi« nisu bili zadovoljni rimski delegati i neki istočni biskupi, carski su delegati zatražili da se ta formula preoblikuje prema *Dogmatskoj poslanici Flavijanu*. Premda, kako smo vidjeli, konačno prihvaćena formula »u dvjema naravima« nije proizišla izravno iz Leonove poslanice, neosporno je da se ona i u njoj nalazi. Također je neosporno da je presudni korak za konačni pravorijek kristološkoga diofizitizma, u odnosu na monofizitsko krivovjerje, bila intervencija carskih delegata u kojoj su kristološko pravovjerje jasno uvjetovali prihvaćanjem nauka Leona Velikoga i posvemašnjim odbacivanjem svakoga izričaja koji bi mogao sadržavati bilo kakav trag Dioskorova nauka.

U ovom smo radu iznijeli samo jedan vid uloge *Dogmatske poslanice Flavijanu* u tom zanimljivom i vrlo burnom razdoblju povijesti Crkve. Njezinu smo kristologiju dotaknuli tek onoliko koliko je izričito bila spomenuta na Koncilu. Nadamo se da će prijevod koji donosimo u prilogu potaknuti hrvatske teologe na daljnja proučavanja Leonove kristologije.

PRILOG

DOGMATSKA POSLANICA FLAVIJANU

1. Uvod¹

Pročitavši pisma Tvoje ljubavi, za koja se čudimo da su napisana tako kasno, i pročitavši redom biskupske zapisnike sa sjednice,² napokon smo shvatili što je kod vas izazvalo sablazan protiv cjelovitosti vjere te nam se, ono što se isprva činilo skrivenim, sada jasno očitovalo. Eutih, koji se činio dostojnim časti zbog prezbiterskoga imena, pokazao se silno nerazboritim i vrlo neukim, kao da je baš o njemu prorok rekao: »Nije želio razumjeti da bi dobro činio: zloću je razmatrao u postelji svojoj« (Ps 35, 4). Što je pak zlobnije nego bezbožno razmišljati i ne pitati za savjet mudrije i učitelje? U tu se ludost strmoglavljuju oni koje neka nejasnoća sprječava spoznati istinu, pa se ne utječu ni proročkim riječima, ni apostolskim pismima, ni evanđeoskim autoritetima, nego samima sebi! Postaju stoga učitelji zablude jer nisu bili učenici istine! Koje je znanje o svetim stranicama Staroga i Novoga zavjeta mogao imati on koji ne razumije ni početke samoga Simbola?³ Ono što po svem svijetu glasom ispovijedaju oni koji tek trebaju biti preporođeni,⁴ srce toga starca još ne razumije!

2. Izlaganje ispravnoga nauka

Ne znajući dakle što bi trebao misliti o utjelovljenju Božje Riječi niti htijući raditi u polju Svetih pisama, trebao je barem, pažljivo slušajući, prihvatiti makar onu zajedničku i jednodušnu ispovijest koju mnoštvo vjernika ispovijeda: da vjeruju u Boga,

¹ U starim kodeksima taj tekst obično započinje riječima poput: »Incipit epistula papae Leonis ad Flavianum, episcopum Constantinopolitanum de Eutychem« (taj naslov preuzima kritičko Schwartzovo izdanje teksta). Pismo je općenito poznato pod nazivima *Dogmatska poslanica Flavijanu* ili *Leonov tomus*. Tekst na latinskom nalazi se u: ACO, II/II, 1 24–33., a prijevod na grčki u: ACO, II/I, 1, 10–20. Datirano je 13. 6. 449. Naslovi i podjela naši su. Što se tiče hrvatskih prijevoda te poslanice, poznata su nam dva ulomka: jedan je neobjavljen i nalazi se u Arhivu Tomislava Janka Šagi-Bunića u Samostanu sv. Mihaela u Zagrebu (zasad se još uvijek ne može sa sigurnošću utvrditi je li riječ o prijevodu koji je načinio T. J. Šagi-Bunić ili pak T. Z. Tenšek), a drugi je objavljen u: K. RAC, F. LASMAN (ur.), *Izbor iz stare kršćanske književnosti*, Zagreb, 1917., 267–269.

² Leon ovdje misli na zapisnike s biskupijske sinode održane u Carigradu u studenome 448. g.

³ U povijesti se, općenito, uvriježilo mišljenje kako Eutih nije bio osobito upućen u teologiju. Ipak, moguće je i kako je samo hinio neznanje kako bi izbjegao osudu.

⁴ Misli se, dakako, na kandidate za krštenje.

Oca svemogućega, i u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, Gospodina našega, koji je rođen od Duha Svetoga i Djevice Marije. Po tim se trima člancima ruše spletke gotovo svih krivovjerja. Kada se naime vjeruje da je Bog i svemoguć i Otac, pokazuje se da je Sin njemu suvječan, ni u čemu se ne razlikujući od Oca jer je od Boga Bog, od svemogućega svemoguć, od vječnoga je rođen kao suvječan, nije kasniji po vremenu ni slabiji po moći, nije drukčiji slavom niti je odijeljen po biti.

Doista je isti vječni Jedinorođenac vječnoga Roditelja, rođen od Duha Svetoga i Djevice Marije. To rođenje u vremenu onom božanskom i vječnom rođenju ništa nije oduzelo niti je dodalo, već je bilo posve posvećeno otkupljenju čovjeka, koji bijaše zaveden, da pobijedi smrt i uništi đavla koji je imao vlast smrti (usp. Heb 2, 14). Ne bismo naime mogli pobijediti začetnika grijeha i smrti da on, kojega grijeh nije mogao okaljati ni smrt zadržati, nije uzeo našu narav i učinio ju svojom. Začet je, doista, od Duha Svetoga u utrobi Djevice Marije koja ga je tako rodila očuvanim djevičanstvom kako ga je očuvanim djevičanstvom i začela. Ali ako Eutih i nije mogao iscrpiti ispravno razumijevanje iz toga najčišćega izvora kršćanske vjere⁵ jer je vlastitom sljepoćom sebi zatamnio sjaj očevidne istine, trebao se podložiti evandeoskom nauku. Matej naime govori: »Knjiga rodoslovlja Isusa Krista, sina Davidova, sina Abrahamova« (Mt 1, 1). Trebao je također tražiti pouku apostolskoga propovijedanja čitajući u Poslanici Rimljanima: »Pavao, sluga Isusa Krista, pozvan za apostola, odvojen za evanđelje Božje koje je unaprijed obećao po svojim prorocima u Pismima svetim o Sinu svojemu koji je rođen iz Davidova sjemena po tijelu« (Rim 1, 1–3). Trebao je upraviti pobožnu brigu na proročke stranice nalazeći Božje obećanje Abrahamu: »U sjemenu tvome bit će blagoslovljeni svi narodi« (Post 22, 18). Da pak ne bi dvojio o vlastitosti toga sjemena, trebao je slijediti Apostola koji govori: »Abrahamu su dana obećanja i sjemenu njegovu. Ne kaže 'i sjemenima', kao mnogima, već kao o jednome, 'u sjemenu tvome', koje je Krist« (Gal 3, 16). Trebao se također, nutarnjim slušanjem, uhvatiti propovijedanja Izaije koji kaže: »Evo, začet će djevica i rodit će sina i nazvat će ga imenom Emanuel, što znači: S-Nama-Bog« (Iz 7, 14), i vjerno čitati riječi istoga proroka: »Dijete nam se rodilo, sin nam je dan, njegova je moć na ramenima njegovim i zvat će se: Anđeo velikoga savjeta, Bog jaki, Prvak mira, Otac budućega vijeka« (Iz 9, 6). Ne bi tada, obmanjujući, govorio da je Riječ tako postala tijelo (usp. Iv 1, 14) da bi Krist, rođen iz Djevičine utrobe, imao, doduše, obličje čovjeka,⁶ ali ne bi imao stvarnost majčina tijela.⁷ Je li, možda, stoga pomislio da Gospodin Isus Krist nema našu narav jer je

⁵ Očito se misli na *Symbol*.

⁶ U latinskom tekstu stoji izraz »forma hominis«.

⁷ U latinskom tekstu stoji izraz: »materni corporis veritas«. Mi smo odlučili taj izraz svugdje prevesti kao »stvarnost majčina tijela«.

anđeo, poslan Blaženoj Mariji, rekao: »Duh Sveti sići će na tebe i sila Svevišnjega će te osjeniti pa će stoga ono što se od tebe rodi biti sveto, zvat će se Sin Božji« (Lk 1, 35); je li zbog toga što je djevičansko začće bilo božansko djelo, pomislio da tijelo začetoga nije bilo od naravi one koja ga je začela? Ne treba međutim tako shvatiti ono rođenje, izvanredno čudesno i čudesno izvanredno da bi po novosti stvaranja bila dokinuta vlastitost ljudskoga roda. Duh je Sveti dao plodnost Djevici, ali je stvarnost tijela uzeta od tijela te budući je Mudrost sebi sagradila dom (usp. Izr 9, 1), »Riječ je tijelom postala i nastanila se među nama« (Iv 1, 14), odnosno u tom tijelu koje je uzela od čovjeka i koje je oduhovila dahom razumskoga života.

Po očuvanim dakle vlastitostima obiju naravi i sastajući se u jednu osobu, veličanstvo je primilo poniznost, snaga slabost, vječnost smrtnost. Da bi mogao biti dokinut dug našega stanja, nepovrjediva se narav sjedinila s trpljivom naravi: tako je naime trebalo da bismo bili izliječeni, da jedan te isti posrednik Boga i ljudi – čovjek Isus Krist (usp. 1 Tim 2, 5) – s jedne strane može umrijeti, a s druge ne može umrijeti. U cjelovitoj dakle i potpunoj naravi pravoga čovjeka rođen je pravi Bog, čitav u svojem, čitav u našem. Nazivamo našim ono što je od početka u nama Stvoritelj sazdao i što je uzeo da bi obnovio. Od onoga pak što je Zaveditelj donio i što je zavedeni čovjek prihvatio, ni traga nije bilo na Spasitelju. Nije stoga bio dionikom naših prijestupa jer je ušao u zajedništvo ljudskih slabosti. Uzeo je obličje sluge bez prljavštine grijeha, ljudsko uzvisujući, a božansko ne umanjujući. Ono naime ispražnjenje, po kojem se nevidljivi pokazao vidljivim te je Stvoritelj i Gospodar svih stvari htio biti jednim od smrtnika, bilo je naklonost smilovanja, a ne nedostatak moći. Stoga je onaj koji je, ostajući u Božjem obličju, stvorio čovjeka, u obličju sluge postao čovjekom. I jedna i druga narav zadržava svoje vlastitosti bez nedostatka te kao što obličje Boga ne poništava obličje sluge, tako ni obličje sluge ne umanjuje obličje Boga.

Đavao se naime hvalio da je čovjek, zaveden njegovom prijevarom, izgubio božanske darove i da ga je, lišenoga dara besmrtnosti, dohvatio tvrdi sud smrti te je, u svojim zlima, pronašao sigurnu utjehu u sudrugu propasti; također da je Bog, zbog pravednosti, morao promijeniti naum s čovjekom kojega je stvorio s tolikom časti. Trebalo je stoga da nepromjenjivi Bog, čija se volja ne može rastaviti od dobrote, po rasporedbi tajnoga nauma ispuni prvi naum svoje dobrote prema nama otajstvenijim zahvatom te da čovjek, nagnan u grijeh po đavlovoj lukavosti, ne propadne protivno Božjoj zamisli. Ušao je dakle u ovu nizinu svijeta Sin Božji, silazeći s nebeskoga prijestolja, ali ne napuštajući Očevu slavu. Rođen novim redom i novim rođenjem. Novim redom jer nevidljiv u svojem postade vidljiv u našem; neshvatljiv zaželje da ga se shvati; onaj koji je bio prije vremenā, započe biti u vremenu; Gospodar svega prihvatio je sluganski oblik zasjenivši neizmjernost svojega veličanstva; netrpljivi Bog nije se smatrao nedostojnim biti trpljivi čovjek ni besmrtnan podložiti

se zakonima smrti. Novim pak rođenjem jer nepovrijeđeno djevičanstvo ne upozna požudu, a daje tjelesnu tvar. Od majke je Gospodin uzeo narav, ne grijeh, te u Gospodinu Isusu Kristu, rođenu iz Djevičine utrobe, nije bila narav različita od naše iako je rođenje bilo čudesno. On je naime pravi Bog i isti je pravi čovjek. U tome jedinstvu nema nikakve prijevare, dok su zajedno i poniznost čovjeka i uzvišenost božanstva. Kao što se, doista, Bog nije promijenio zbog smilovanja, tako ni čovjek nije poništen zbog dostojanstva. Svaka od dviju naravi⁸ čini zajedno s drugom ono što joj je vlastito: Riječ čini što je vlastito Riječi, a tijelo obavlja što je vlastito tijelu. Jedno od njih ističe se čudima, drugo se podlaže nepravdama. Kao što Riječ ne napušta jednakost s Očevom slavom, tako ni tijelo ne ostavlja narav našega roda.

Jedan te isti je – to treba često govoriti – zaista Sin Božji i zaista Sin Čovječji: Bog je po tome što: »U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše kod Boga i Riječ bijaše Bog« (Iv 1, 1), a čovjek po tome što: »Riječ je tijelom postala i nastanila se među nama« (Iv 1, 14); Bog po: »Sve je po njemu postalo i bez njega nije postalo ništa« (Iv 1, 3), čovjek po: »Rođen od žene, Zakonu podložan« (Gal 4, 4). Rođenje tijela očitovanje je ljudske naravi, porod Djevice pokazatelj je božanske snage; djetinjstvo dječaćića pokazuje se po poniznosti kolijevke, veličanstvo se Svevišnjega objavljuje po anđeoskim glasima. Sličan je običnim ljudima koje je Herod bezbožno pokušavao ubiti, ali je Gospodin svih, kojemu se magi raduju ponizno mu se klanjajući. Čim je došao na krštenje preteći Ivanu, da ne bi ostalo skriveno božanstvo koje je zaogrnuo plaštem tijela, Očev glas, s neba govoreći, reče: »Ovo je Sin moj ljubljani, u njemu mi sva milina« (Mt 3, 17). Onomu kojega tako kao čovjeka kuša đavolja lukavost, istomu kao Bogu ponizno služe anđeli (usp. Mt 4, 1.11). Gladovati, žeđati, umarati se i spavati očigledno je ljudski, ali s pet kruhova nasititi pet tisuća ljudi (usp. Mt 14, 17.21), dati Samarijanki živu vodu – piti od te vode bit će dovoljno da onaj koji pije više ne žeđa (usp. Iv 4, 14) – hodati po površini mora da noge ne potonu (usp. Mt 14, 25) te smiriti silinu valova dok je oluja bjesnila (usp. Lk 8, 24), bez sumnje je božanski. Isto tako – da ne spominjem sve – ne pripada istoj naravi osjećajem smilovanja oplakivati mrtvoga prijatelja te ga, nakon četiri dana po pokopu, po izrečenoj zapovijedi oživjeloga probuditi (usp. Iv 11, 39.43); ili: visjeti na drvetu i, okrenuvši svjetlo u noć, učiniti da se potresu svi elementi; ili biti proboden čavlima (usp. Mt 27, 45.51) i otvoriti rajska vrata vjeri razbojnika (usp. Lk 23, 43). Ne pripada istoj naravi reći: »Ja i Otac jedno smo« (Iv 10, 30), i reći: »Otac je veći od mene« (Iv 14, 28).

⁸ U latinskom tekstu ovdje stoji riječ »forma«! Nismo sigurni zbog čega je Leon uporabio baš taj termin. Pri prevođenju smo slijedili primjer talijanskoga i francuskoga prevoditelja koji su taj izraz preveli kao »narav«. Camelotov prijevod na francuski vidi u: *Lettre de Saint Léon a Flavien de Constantinople* (13 juin 449), u: P.-Th. CAMELOT, *Éphèse et Chalcédoine*, Paris, 2006., 216–223. Prijevod na talijanski u: *Conciliarum oecumenicorum decreta*, Bologna, 1991., 79.

Premda je u Gospodinu Isusu Kristu jedna osoba Boga i čovjeka, jedan je, ipak, princip po kojem podnosi uvrjedu zajedničku Bogu i čovjeku, a drugi je princip slave zajedničke Bogu i čovjeku. Od nas ima čovještvo, po čemu je manji od Oca, a od Oca ima božanstvo, po čemu je jednak Ocu. Zbog toga dakle, jedinstva osobe koje treba shvatiti u dvjema naravima, čita se da je Sin Čovječji sišao s nebesa jer je Sin Božji uzeo tijelo od one Djevice od koje je rođen; govori se, opet, da je Sin Božji raspet i pokopan – premda to nije pretrpio u samome božanstvu po kojem je istovječan i istobitan Ocu, već u slabosti ljudske naravi. Stoga svi i u Simbolu ispovijedamo da je jedinorođeni Sin Božji raspet i pokopan, po onoj Apostolovoj: »Da su upoznali, nikada ne bi Gospodina veličanstva raspeli« (1 Kor 2, 8). Kada je sam naš Gospodin i Spasitelj svojim pitanjima poučavao vjeru učenikā, upitao je: »Što govore ljudi, tko je Sin Čovječji?« (Mt 16, 13). Pošto su mu učenici iznijeli različita tuđa mišljenja, upitao je: »A što vi kažete, tko sam ja?« (Mt 16, 15) – ja koji sam Sin Čovječji i kojega promatrate u obličju sluga i stvarnosti tijela – tko sam ja? Tada je blaženi Petar, po božanskom nadahnuću i svojom ispoviješću na korist svim pucima, rekao: »Ti si Krist, Sin Boga živoga« (Mt 16, 16). Nije ga Gospodin nezasluženo proglasio blaženim. Od prve je Stijene primio čvrstoću, i snage i imena, on koji je po Očevoj objavi ispovjedio da je isti i Sin Božji i Krist. Prihvatiti samo jedno od toga, bez onoga drugoga, ne koristi spasenju te je bilo jednako opasno vjerovati da je Gospodin Isus Krist ili samo Bog bez čovjeka ili samo čovjek bez Boga. Poslije Gospodinova uskrsnuća – a ono je doista bilo uskrsnuće pravoga tijela jer nije uskrsnuo drugi od onoga koji je bio raspet i koji je umro – što je drugo tijekom četrdeset dana radio nego čistio cjelovitost naše vjere od svake zablude? Razgovarajući sa svojim učenicima, živući i blagujući s njima (usp. Dj 1, 3–4), dopuštao je da ga ljubljenim i brižljivim dodirom dotaknu oni koje je pritiskala sumnja (usp. Lk 24, 39). Dok su vrata bila zatvorena, ušao je k učenicima i svojim im dahom dao Duha Svetoga (usp. Iv 20, 19.22) te, pošto im je dao svjetlo razumijevanja, otkrivao im je tajne Svetih pisama (usp. Lk 24, 46). Iznova im je pokazivao istu ranu na boku, znakove čavala i sve znakove nedavne muke (usp. Iv 20, 27), govoreći: »Gledajte moje ruke i noge jer ja sam. Dodirujte i vidite jer duh nema tijelo ni kosti, kao što vidite da ja imam« (Lk 24, 39). Sve je to činio kako bi se spoznalo da su u njemu ostale nepodijeljene vlastitosti božanske i ljudske naravi te da znamo da Riječ nije ono što je tijelo, da bismo ispovijedali jednoga Sina Božjega – i Riječ i tijelo.

Od toga je otajstva vjere taj Eutih ostao potpuno udaljen: nije u Božjem Jedinorođencu prepoznao našu narav ni u poniznosti smrtnosti, ni u slavi uskrsnuća, niti se uplašio misli blaženoga apostola i evanđelista Ivana koji kaže: »Svaki duh koji ispovijeda da je Isus Krist došao u tijelu, od Boga je, a svaki koji Isusa dijeli,

nije od Boga – taj je Antikrist« (1 Iv 4, 2–3).⁹ Što je pak »dijeliti Isusa« ako nije odvojiti od njega ljudsku narav i najsramotnijim izmišljotinama isprazniti otajstvo po kojem smo jedinom spašeni?! Budući da je pak slijep s obzirom na narav Kristova tijela, nužno je, zbog iste sljepoće, izgubio razum i u pitanju njegove muke. Ako naime ne misli da je Gospodinov križ lažan i ne sumnja da je žrtva koju je prihvatio za spas svijeta bila stvarna, onda neka prizna i tijelo onoga u čiju smrt vjeruje. Neka ne poriče da je čovjek s tijelom kao što je naše za kojega spoznaje da je bio trpljiv, jer nijekanje pravoga tijela nijekanje je i tjelesne muke. Ako dakle prihvaća kršćansku vjeru i ne zatvara uši pred apostolskim navještajem, neka vidi koja je narav, probodena čavlama, bila obješena na drvo križa i neka shvati odakle su, pošto je vojnik kopljem otvorio bok Raspetoga, potekle krv i voda da bi Crkva Božja bila natopljena i kupelju i kaležom.¹⁰ Neka poslušaj blaženoga apostola Petra koji propovijeda da posvećenje Duha nastaje po škropljenju Kristove krvi (usp. 1 Pt 1, 2) te neka ne čita samo površno riječi Apostola koji govori: »Znajući da niste otkupljeni propadljivim srebrom i zlatom od vašega ispraznoga življenja otačke predaje, već predragocjenom krvlju kao jaganjca neokaljana i bez mane – Isusa Krista« (1 Pt 1, 18–19). Neka se ne opire svjedočanstvu blaženoga apostola Ivana koji kaže: »I krv Isusa Krista, Sina Božjega, čisti nas od svakoga grijeha« (1 Iv 1, 7). I još: »Ovo je pobjeda naša koja pobjeđuje svijet – vjera naša. Tko je koji pobjeđuje svijet ako ne onaj koji vjeruje da je Isus Sin Božji? On koji je došao po vodi i krvi – Isus Krist. Ne samo u vodi, nego – u vodi i krvi. Duh je koji svjedoči jer je Duh istina. Troje je što svjedoči: Duh, voda i krv – i to je troje jedno« (1 Iv 5, 4–8). Duh posvećenja, krv otkupljenja i voda krštenja – to troje jesu jedno i ostaju neodijeljeni te nijedno nije odvojeno od drugoga, jer po toj vjeri Katolička Crkva živi, po njoj raste: ne može se vjerovati čovječstvo bez pravoga božanstva ni božanstvo bez pravoga čovječstva.

3. Opomena Flavijanu i postupak prema Eutihu ako bi se popravio

Čudim se da, kada je tijekom rasprave za vrijeme vašega ispitivanja Eutih odgovorio: »Ispovijedam da je naš Gospodin bio iz dviju naravi prije sjedinjenja, ali poslije sjedinjenja ispovijedam jednu narav«¹¹, nitko od sudaca nije prijekorom zaustavio tako suludu i tako naopaku ispovijest te da su mu dopustili iznijeti tako nerazborit govor. Slušali su kao da se ništa ne huli, kako kada se bezbožno tvrde dvije naravi u Jedinorođenome Sinu Božjemu prije utjelovljenja, tako se bezbožno, pošto je Riječ

⁹ Ovdje smo izraz »solvit Iesum«, koji se danas smatra izvornijim, preveli izrazom »dijeli Isusa«. Autor Prve Ivanove poslanice upozorava na herezu koja je dijelila proslavljenoga Krista od čovjeka Isusa koji je živio među nama te je time zapravo bila zaniijekana stvarna inkarnacija. Leon taj redak primjenjuje protiv Eutija jer smatra da Eutihov nauk također nije čista stvarna inkarnaciju Božje Riječi.

¹⁰ Misli se, dakako, na krštenje i euharistiju.

¹¹ ACO, II/I, 1, 143., t. 527.

tijelo postala (usp. Iv 1, 14), u njoj proglašava jedna jedina narav. Da ne bi Eutih pomislio da je ono što je rekao ispravno ili podnošljivo, jer nije pobijeno ni jednom vašom izjavom, upozoravamo, predragi brate, brižnost tvoje ljubavi da, ako se po nadahnuću Božjega milosrđa slučaj privede k zadovoljštini, ozdravite toga nerazboritoga i neukoga čovjeka od zaraze toga bolesnoga mišljenja. On je svakako, kako otkrivaju zapisnici, započeo odstupati od svojega uvjerenja kada je, pritisnut vašom izjavom, ispovjedio da govori što prije nije govorio te da vjeruje onoj vjeri kojoj je najprije bio stranac. Kada pak nakon što je anatematiziran bezbožni nauk, nije želio dati suglasnost, vaše je bratstvo razumjelo da on ostaje u svojoj lukavštini i da je dostojan osude onaj koji ju prima. Stoga ako dokaže iskrenim i plodonosnim bolom i spozna, pa makar i kasnije, s kolikom je pravom djelovala biskupska vlast, ako će osuditi potpuno sve svoje zablude živim glasom i potpisom ovoga pisma, trebat će pokazati najveće moguće milosrđe prema onomu koji se popravio. Naš Gospodin, naime istinski i dobri pastir koji je svoj život položio za svoje ovce i koji je došao spasiti ljudske duše, a ne izgubiti ih, želi da mi budemo nasljedovatelji njegove dobrote i da one koji griješe, doista, po pravdi zaustavlja, a obraćenike pak po milosrđu ne odbacuje. Prava se vjera upravo tada najplodonosnije brani kada pogriješno mišljenje osuđuju i njegovi sljedbenici.

4. Završne napomene

Da se svaki slučaj pobožno i vjerno provede, po svojoj smo službi upravili našu braću: biskupa Julijana, prezbitera crkve sv. Klementa Renata i svojega sina đakona Hilarija. Njima smo pridružili našega bilježnika Dulcicija, čiju smo vjeru prokušali.¹² Pouzdamo se u prisutnost Božje pomoći da će se onaj koji je zabludio, pošto osudi izobličnost svojega nauka, spasiti.

Neka te Bog sačuva zdravoga, predragi brate!

¹² Riječ je o delegaciji koju je papa Leon Veliki uputio na biskupijsku sinodu u Efezu, odnosno *Efeški latrocinij*.

»PETER SPOKE THROUGH LEO« (II)

THE RECEPTION OF *THE DOGMATIC LETTER TO FLAVIAN* OF LEO
THE GREAT AT SESSIONS OF THE COUNCIL OF CHALCEDON
(4TH – 5TH SESSION, OCTOBER 17 and 22, 451)

Mirko MIŠKOVIĆ* – Andrea FILIĆ**

Summary: *Leo the Great wrote The Letter to Flavian in 449 as a Christological sermon against Eutyches' monophysite doctrine. This article, written in two parts, presents and analyzes the reception of Leo's Letter at the first five Chalcedonian sessions. For each session, we first provide general information and then examine the minutes from the session. The fourth and fifth sessions are covered here. It is shown that at the fourth session, the fathers solemnly expressed their agreement with Leo's Letter, and they considered it one of the fundamental documents of orthodox Christology. At the fifth session, during the discussions on the Chalcedonian Dogmatic Definition, Leo's Letter played an important role in the final formulation of Christological Dyophysitism. The Appendix contains the first complete translation of The Dogmatic Letter to Flavian in the Croatian language.*

Keywords: *Leo the Great, Council of Chalcedon (451), Christology, Dyophysitism, Monophysitism.*

* Mirko Mišković, M.A. in Theology, Monastery of St. Joseph the Worker – Belišće, Kardinala Stepinca 4, 51551 Belišće, Croatia, fra.mirko93@gmail.com

** Assoc. Prof. Andrea Filić, Ph.D., Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, Vlačka 38, P. O. Box 5, 10001 Zagreb, Croatia, andrea.filic@kbf.unizg.hr